A közönségből közösséget formálni

[1]

Varsányi Péter 2017-ben végzett a SZFE színházrendező szak bábrendező szakirányán, eddig többnyire báb- és gyerekelőadásokat rendezett. A JESZ legújabb bemutatójára készülve (*A vak király,* december 2.) arról kérdeztem, hogy miben lesz ez más, mint az eddigi munkái, és egyáltalán miben lesz új minden más színpadi műfajhoz képest. -Radnai Éva interjúja

- *Először rendezel a JESZ-ben, ezért óhatatlan az az első kérdésem, hogy kerültél hozzánk?*

- Harmadéves voltam az egyetemen, mikor Tóth András felhívott, és megkérdezte, vállalnám-e egy Molière darab rendezését. Vonzott a feladat, jót is tett volna akkor, ha új légkörben, a saját lábamon állva kipróbálhatom magam, de a tanulmányaim mellett ez nem fért bele. Valószínűleg ez a be-nem-teljesedettség is hajtott, amikor évekkel később felhívtam András. Négy előadástervet ajánlottam, olyanokat, amelyek a kőszínházi struktúrában nem valósulhatnának meg. A JESZ vezetése végül ezek közül is a legkísérletibb előadást választotta.

- *Milyennek látod a Janus Egyetemi Színházat?*

- Kevés igazi színházi műhely van az országban, amely a fiatal értelmiségiek bázisaként szolgál. A JESZ évtizedek óta ilyen. Se nem kapitalizálódott, se nem öregedett. Beckett, *Hamletgép*, Handke, *Buster Keaton sétája* – ritka magas intellektuális nívó van itt, és szabadabb légkör, mint a kőszínházakban. Hogy tavaly megkerestem András*t*, abban szerepet játszott Tárnoki Márk *Az arab éjszaka* rendezése is. Nagy hatással volt rám.

- *Ezek szerint már ismerted valamennyire a társulatot is.*

- Csak valamennyire. De nem akartam vaktában belevágni a közös munkába, ezért augusztus végén tartottam egy tréninget a csapatnak. Erre már eleve azok jelentkeztek, akik éreztek magukban vágyat és affinitást, akik szerettek volna velem közösen létrehozni valamit. Ez nagyon jó kiindulási helyzet.

- *Kissé talányos a produkció alcíme: „népmesebeavató színház”. Elmondanád, mit takar ez a kifejezés?*

- Nem is baj, hogy talányos, hiszen minden népmese talány. A népmesebeavatóban – amely az Universität Mozarteumon folytatott doktori kutatásom témája is – a népmesekutatást, a népmeseterápiát és a beavató színház műfaját szeretném ötvözni. A beavató színház fogalma Ruszt Józseftől ered, az ő célja a kamaszok értő színháznézőkké nevelése volt. Később aztán sokan a nyomdokaiba léptek, így született Dinyés Dániel Operabeavatója, vagy Karsai György tanár úr – akitől sokat tanultam a műfajról – antik drámákba való beavató színházi sorozata. Mindkét esetben a maga szakterületén rendkívüli tudással rendelkező, és ezért hiteles ember segíti az értelmezést – a befogadást. A mi népmesebeavató előadásunkban ezzel szemben nincs egyetlen értelmező autoritás, megidézzük a hagyományos mesemondás demokratikus viszonyait. Azt is szeretnénk megmutatni, hogy nem csak egyféle interpretáció létezik. *A vak király* az első lépés, de bízom benne, hogy a népmesebeavató később önálló műfajjá válik.

- *Ahogy utánanéztem, a magyar irodalomban ennek az általad választott mesének ismerjük talán a legtöbb feldolgozását. A legismertebb Gyergyai Albert széphistóriája a 16. századból:* História egy Árgirus nevű királyfiról és egy tündér szűzleányról*. A történet népszerűsége évszázadokon át töretlen volt. Ennek alapján írta Vörösmarty a* Csongor és Tündét*, és Petőfi* János vitézében *is felismerhetjük a mese elemeit – hogy csak a legismertebb műveket említsük. A 19. században népszerű műfaj lett a „tündérjáték” is, így a mesének több színházi adaptációja is született. A világ nagy mesekincséből miért pont ezt a mesét választottad? Tudatos volt részedről, hogy ehhez a hagyományhoz csatlakozol?*

- *A vak király* nagyon komplex, motívumokban gazdag, mégis tökéletesen kerek rendszer. Amikor

először olvastam, úgy éreztem, ez a történet időutazás; a király és a három fia valójában egyetlen ember életútjának leképezése. Egzisztencialista történet, amely azt a kérdést feszegeti, hogyan kell élnünk, hogy halálunk előtt ne boldogtalanul, megbánásokkal telve tekintsünk vissza az életünkre. A választás oka személyes, de azt hiszem, ez a kérdés kortól függetlenül sokakat foglalkoztat.

- A vak király *című mese Arany László gyűjteményében szerepel, de sokféle változatban létezik, amelyben vak király nem is szerepel, ellentétben más, jellemzőbbnek tűnő motívumokkal. Miért ezt a változatot és ezt a címet választottad?*

- A társulattal való közös munka első két hetében együtt ismerkedtünk a mese tucatnyi változatával, és nagy hatással volt ránk David Lowery friss *A Zöld Lovag (The Green Knight)* filmje is. Lowery megerősített minket abban a hitben, hogy lehet egy ilyen régi történetet egyszerre archaizáló és kortárs módon megszólaltatni. Valóban, a mese egyes változataiban a király nem is vak, hanem egyik szeme sír, a másik nevet. A vakság ennél sötétebbnek tűnik, és a címadással a történet sötét tónusát szerettem volna érzékeltetni. Már csak azért is, mert annyi prekoncepció és rossz konvenció tapad a tündérmesékhez – ez nem gyerekszobákba való, egyszerű történet; mitikus, biblikus erők mozognak benne. Olvasásakor József, Izsák, vagy Shakespeare Lear királya juthat eszünkbe.

- Az árulás, a kivetettség, a vakság, valóban a „pokol feneke”, de a meseváltozatokat olvasva számomra az volt a legfőbb üzenet, hogy mindig van új esély, és a gondviselés – a segítők képében nagyon is jelen van. Nem hagyják magukra a főhőst, hanem türelemmel tanítgatják, amíg meg nem tanulja leckét.

- Igen, ebben a mesében az is benne van, hogy lehet hibázni. És másképp, mint a legtöbb tündérmesében, mert itt a harmadik, legkisebb fiú nagyon sokszor elbotlik. Ezért is drámai anyag ez a történet – sokkal könnyebb egy esendő emberrel azonosulni, mint azzal, aki soha, semmilyen mérce szerint nem hibázik.

- *Az is fontos momentum, hogy férfi hős(ök)nek kell bejárni az utat, és leküzdeni az akadályokat. Ez egy férfi-történet?*

- Nem, ez univerzális történet! Ebben a társulat női tagjai megerősítettek. A stációkon minden ember végigmegy, nemtől függetlenül. Az út végigjárásának konkrét módjában pedig nem férfi-női, hanem egyéni különbségek vannak. A mese bukovinai változatában egyébként egy nővér és két fivér szerepel, szlovák változatát, a Popolvárt pedig a férfi Hamupipőkeként emlegetik. Ugyanebben a változatban nagyon megfogott Sipsindilona alakja, aki egy férfiaktól független, harcos, modern nő. Sipsindilona fogadót nyit, és még tinderezik is: a mese szerint „tulajdon arcmását” felakasztja a fogadó fürdőjében, és kihallgatja, mit mondanak rá a férfivendégek.

- *Mesélj kicsit a társulattal való munkáról!*

- Tehetséges és elszánt csapattal dolgozom. A mesék elsőre nehezen megközelíthető világa iránt is kezdettől fogva nyitottak és fogékonyak voltak. Ez nélkülözhetetlen, hiszen az előadás során nem csak színészekként, hanem Beavatókként is a nézők elé fognak állni. Úgyhogy a próbafolyamat során foglalkoztunk meseelemzéssel, tündérmese szakirodalommal, magával a mesemondással. Majd irányított improvizációs módszerrel dolgoztunk, és az improvizációik alapján írtam a szövegkönyvet. Azt hiszem, valódi alkotótársakká váltunk, kölcsönösen segítjük egymást a holtpontokból való továbblendülésben. Amikor próbálunk, „eszembe se jutok”. Felold a közösség és a közös ügy.

- *Most hol tartotok a próbafolyamatban?*

- Túl vagyunk az első összpróbán. Ez általában nehéz pillanat, ilyenkor azzal szoktam szembesülni, hogy ami részleteiben működött, most nem elég. Itt viszont biztató a helyzet, de unatkozni nem lesz időnk. Épül a díszlet, készülnek a jelmezek és a kellékek. Molnár Anna markáns vizuális világot teremtett –ha elkészül az előadás látványvilága, nagy löketet adhat, de önálló akarattal bírva a játékstílust is befolyásolhatja. És hátra van még a „nyitások”, a beavatások kidolgozása. A zenékben szeretném valahogy visszatükrözni a mesék világának végtelen referenciahálóját, ezért elég eklektikus lesz a hangzás, klasszikusoktól mai elektronikus zenékig.

- *Több mesét is színre vittél az utóbbi időkben (*A kis herceg, Hollókirály*). Mennyiben más népmesével, mint szépirodalmi művel dolgozni?*

- Azokban az adaptációkban egyetlen érvényes utat kellett megtalálni, most viszont a mesevariánsok gazdagsága, a népmesebeavató műfaj jellege arra hív, hogy megtartsuk és felmutassuk ezt a motívumlabirintust. A mese által előhívott referenciák folyamatosan hatottak az alakuló szövegre, kíváncsi leszek a nézők asszociációira. És hát az említett két előadás elsősorban gyerekeknek, és csak másodsorban szólt felnőtteknek. *A vak király* viszont felnőtt előadás.

- *Bábrendezőként végeztél az SZFE-n és egy veled készült interjúban olvastam, hogy a bábszínház világát groteszk látásmódja miatt érzed magadhoz közelinek. Igaz, hogy újabban vannak törekvések, hogy a bábszínházat ne kizárólag gyerek műfajnak tekintsük, a köztudatban mégiscsak ez dominál. Hogyan egyeztethető össze a gyermeki és a groteszk látásmód?*

- Hogy a bábszínház gyerekműfaj, az ugyanolyan hamis konvenció, mint hogy a tündérmesék gyerekeknek szólnak. Persze, a kisgyerekek életkori sajátosságuk révén könnyebben azonosulnak egy-egy állatfigurával vagy bábbal, mint egy felnőtt, hús-vér emberi szereplővel. Ezért használják előszeretettel a bábokat gyerekelőadásokban. Ugyanakkor a bábszínház és a tündérmese értő olvasása olyan absztrakciós készségeket igényel, amihez a mai felnőtt társadalom nincs hozzászokva. Minden, még a filmipar is realisztikus, földhözragadt világképet plántál belénk, ahol

minden az, aminek látszik. A mesékben ezzel szemben semmi nem az, aminek látszik. A hagyományos mese és a bábszínház hasonló trópusokkal, szimbólumokkal operál, mint a költészet. Nem véletlen, hogy a Nyugatosok élénken érdeklődtek a bábszínház iránt. Felnőtteknek szóló bábszínház mindig is létezett – nagyjából ugyanolyan régóta, mint a felnőtteknek szóló mesélés.

- *Akkor tehát a népmesebeavató színházzal ahhoz a törekvéshez kapcsolódsz, ami Boldizsár Ildikó révén egyre inkább teret nyer: újra felfedezni a meséket és a mesemondást mint életvezetést segítő eszközt, melyet a közösség tajgai átadnak egymásnak. A doktori kutatásod témája is ez. Elég komolynak hangzik!*

- Igen, Boldizsár Ildikó neve megkerülhetetlen. Egy évig tanított minket az egyetemen, és azóta foglalkoztat, hogyan lehetne a tőle tanultakat átültetni a színházba. Így született a népmesebeavató gondolata, de úgy éreztem, ennek kidolgozásához sokat kell tanulnom, olvasnom és kísérleteznem, ezért vágtam neki a doktori kutatásnak.

- *Nemsokára tehát te fogod a pécsi színházi közönséget beavatni a népmesék világába.*

- Hát megpróbálom. *A vak király* lesz az első népmesebeavató előadás, és mint minden első, ez is kísérlet. A kihívás az, hogy szemben más beavató színházakkal, itt megpróbáljuk megteremteni és fenntartani azt a tudatállapotot, ami mesehallgatás közben létrejön. Ezt az állapotot úgy hívják, *történethallgatási transz* – egyfajta módosult tudatállapot, amelyben a hétköznapi létezéshez képest máshogy működik az agyunk, és mesei szimbólumok működésbe lépnek. Az is cél, hogy az előadás közben a nézőt ne zökkentsük ki ebből, ugyanakkor arra késztessük, hogy folyamatosan reflektáljon. Vagyis, egyszerre érezze és értelmezze, amit befogad. Szeretnénk megteremteni azt a közeget, ami régen a mesemondás sajátja volt, hogy a közönség bele is szólt, és javította, ha valamit nem érzett igaznak. Szóval szeretném demokratizálni a színházat, hogy a közönséggel néhány órára közösséggé váljunk.

2021. november 17.

Forrás webcím:https://jesz.pte.hu/kozonsegbol_kozosseget_formalni?theme=pte_akadaly_jesz_pte_hu

Hivatkozások
[1] https://jesz.pte.hu/sites/jesz.pte.hu/files/styles/large/public/portre.jpg?itok=lgHZ8YyS